

Những nhân tố ảnh hưởng đến phát triển bền vững du lịch

Mai Anh Vũ

Trường Đại học Văn hóa Thể thao và Du lịch Thanh Hóa

Trần Thị Thúy Hà

Trường Đại học Kinh doanh và Công nghệ Hà Nội

Với tốc độ phát triển chóng mặt, chỉ trong một thời gian ngắn, ngành du lịch đã trở thành loại hình ngành nghề thu hút được nhiều lao động, đóng tỉ trọng cao trong GDP, có ảnh hưởng lớn tới kinh tế. Tuy nhiên hoạt động du lịch phát triển nhanh lại khiến người ta phải suy nghĩ và thảo luận về phương hướng phát triển ngành này một cách bền vững. Để đảm bảo phát triển bền vững du lịch cần phải xác định được các nhân tố ảnh hưởng, giúp Du lịch phát triển bền vững trong tương lai. Bài viết sau đây sẽ nêu lên một số nhân tố ảnh hưởng tới sự phát triển bền vững trong hoạt động du lịch.

1. Phát triển bền vững và phát triển bền vững du lịch

1.1 Phát triển bền vững

Năm 1987 Ủy ban Môi trường và Phát triển của Liên Hợp Quốc đã đưa ra khái niệm PTBV: "Phát triển bền vững là sự phát triển lâu dài phù hợp với yêu cầu của thế hệ hôm nay mà không gây ra những khả năng nguy hại đến các thế hệ mai sau trong việc thỏa mãn nhu cầu riêng và trong việc lựa chọn ngưỡng sống của họ".

Năm 1991, Ủy ban Môi trường và Phát triển của Liên Hợp Quốc công bố một tài liệu khác mang tên "Chăm lo cho Trái Đất", thuật ngữ PTBV và tính bền vững được mở rộng thêm: "Phát triển bền vững là sự phát triển nâng cao chất lượng đời sống con người trong lúc đang tồn tại, trong khuôn khổ đảm bảo của các hệ thống sinh thái. Tính bền vững là một đặc điểm đặc trưng của một quá trình hoặc một trạng thái có thể duy trì mãi mãi".

Luật Bảo vệ môi trường năm 2014 tại Chương I, điều 3, mục 4 đã đưa ra khái niệm về PTBV như sau: "Phát triển bền vững là phát triển đáp ứng được nhu cầu của hiện tại mà không làm tổn hại đến khả năng đáp ứng nhu cầu đó của các thế hệ tương lai trên cơ sở kết hợp chặt chẽ, hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế, bảo đảm tiến bộ xã hội và bảo vệ môi trường". Đây là khái niệm có tính tổng quát, nêu bật những yêu cầu và mục tiêu quan trọng nhất của PTBV, phù hợp với điều kiện và tình hình Việt Nam.

PTBV bao gồm ba thành phần cơ bản: Môi trường bền vững, Xã hội bền vững và Kinh tế bền vững.

1.2 Phát triển bền vững du lịch

Khái niệm Phát triển bền vững du lịch (PTBV DL) không tách rời khái niệm PTBV. Du lịch là một ngành kinh tế tổng hợp, sự phát triển của DL phụ thuộc rất nhiều vào tài nguyên và môi trường, sự phát triển DL

và sự PTBV chung của xã hội có sự tác động biện chứng lẫn nhau. Vì trên thực tế PTBV DL và PTBV đều có liên quan đến môi trường, môi trường về tự nhiên, kinh tế, văn hóa, chính trị, xã hội... PTBV DL là một xu thế phát triển tất yếu.

Khái niệm "du lịch bền vững" (Sustainable Tourism) xuất hiện năm 1996, được nhiều quốc gia và hiệp hội du lịch lớn trên thế giới ủng hộ. "Du lịch bền vững là việc di chuyển và tham quan đến các vùng tự nhiên một cách có trách nhiệm với môi trường để tận hưởng và đánh giá cao tự nhiên, các đặc điểm văn hóa kèm theo (có thể là cả trong quá khứ và hiện tại) theo cách khuyến cáo về bảo tồn, có tác động thấp từ du khách và mang lại những lợi ích cho sự tham gia chủ động về kinh tế - xã hội của cộng đồng địa phương." (World Conservation Union, 1996).

Qua nhiều công trình nghiên cứu khác nhau, khái niệm về PTBV DL ở Việt Nam đã được đưa ra trong Luật Du lịch Việt Nam 2014: "PTBV DL là sự phát triển du lịch đáp ứng đồng thời các yêu cầu về kinh tế - xã hội và môi trường, bảo đảm hài hòa lợi ích của các chủ thể tham gia hoạt động du lịch, không làm tổn hại đến khả năng đáp ứng nhu cầu về du lịch trong tương lai".

2. Những nhân tố ảnh hưởng đến phát triển bền vững du lịch

2.1 Phát triển cơ sở hạ tầng

Cơ sở hạ tầng bao gồm hệ thống đường xá, nhà ga, sân bay, bến cảng, đường sắt, hệ thống thông tin viễn thông, hệ thống cấp thoát nước, mạng lưới điện... Cơ sở hạ tầng phát triển sẽ là đòn bẩy thúc đẩy các hoạt động kinh tế xã hội nói chung và ngành du lịch nói riêng.

Nếu điều kiện về cơ sở hạ tầng tốt, đó là điều kiện thuận lợi cho việc xây dựng và thực hiện PTBVDL. Nếu điều kiện về cơ sở hạ tầng hạn chế, PTBVDL cần phải có yêu cầu hoàn thiện hệ thống để đáp ứng nhu cầu phát triển du lịch. Ngoài vấn đề là tiền đề để phát triển hoạt động du lịch nói chung, PTBVDL nói riêng thì cơ sở hạ tầng còn có vai trò thúc đẩy hoạt động PTBVDL dưới góc độ: Hệ thống cơ sở hạ tầng hoàn thiện cho phép phát triển du lịch ở những vùng sâu, vùng xa; cho phép giảm tải cho các điểm du lịch truyền thống, đồng thời khắc phục tính mùa vụ trong du lịch, phân phối lại thu nhập đến với cư dân địa phương. Đây là những cơ sở quan trọng cho PTBV trong du lịch.

2.2 Phát triển cơ sở vật chất kỹ thuật ngành du lịch

Hệ thống cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch được tạo ra lại là yếu tố quan trọng tác động đến mức độ thỏa mãn nhu cầu của du khách bởi năng lực và tính tiện ích của nó. Có ba yếu tố cấu thành để tạo nên sản phẩm và dịch vụ du lịch thỏa mãn nhu cầu của du khách. Đó là: tài nguyên du lịch, cơ sở vật chất — kỹ thuật du lịch, lao động trong du lịch. Như vậy, cơ sở vật chất kỹ thuật là yếu tố quan trọng, không thể thiếu. Con người bằng sức lao động của mình sử dụng cơ sở vật chất kỹ thuật để khai thác các giá trị của tài nguyên du lịch tạo ra dịch vụ, hàng hoá cung ứng cho du khách. Ngoài yếu tố tài nguyên thì tính đa dạng, phong phú, hiện đại, hấp dẫn của cơ sở vật chất — kỹ thuật cũng tạo nên tính đa dạng, phong phú và hấp dẫn của dịch vụ du lịch. Một quốc gia, một doanh nghiệp muốn phát triển du lịch tốt phải có 1 hệ thống cơ sở vật chất — kỹ thuật tốt.

2.3 Chính sách thu hút vốn đầu tư vào du lịch

Thu hút vốn đầu tư vào phát triển du lịch góp phần tăng trưởng kinh tế: Thu hút đầu tư sẽ làm cho lượng vốn đầu tư tăng lên, do đó sản lượng đầu ra cũng tăng lên sẽ góp phần phát triển ngành du lịch nói riêng và thúc đẩy các ngành khác trong nền kinh tế quốc dân phát triển thông qua việc tạo ra một thị trường tiêu thụ sản phẩm cho các ngành. Từ nông nghiệp, thủy hải sản, công nghiệp chế biến lương thực thực phẩm, công nghiệp hàng tiêu dùng đến điện lực, nước sạch, bưu chính, viễn thông... tiêu thụ được sản phẩm thông qua bán sản phẩm và dịch vụ cho khách du lịch và doanh nghiệp du lịch.

Thu hút vốn đầu tư vào phát triển du lịch góp phần chuyển dịch cơ cấu kinh tế: Đầu tư chính là phương tiện đảm bảo cho cơ cấu kinh tế được hình thành hợp lý. Ngành du lịch là một bộ phận cấu thành nên nền kinh tế do đó thu hút vốn đầu tư vào du lịch sẽ làm ảnh hưởng đến sự chuyển dịch cơ cấu nền kinh tế từ nông nghiệp, công nghiệp chuyển sang dịch vụ. Từ đó, thu hút nhiều lực lượng lao động và tạo ra một thị trường tiêu thụ sản phẩm cho các ngành khác.

Thu hút vốn đầu tư vào phát triển du lịch góp phần

tăng cường khoa học kỹ thuật và nâng cao năng lực quản lý điều hành kinh doanh: Thu hút vốn đầu tư vào ngành du lịch sẽ làm cho trình độ khoa học kỹ thuật của ngành du lịch được tăng lên thông qua các dự án đầu tư được triển khai, thay thế các thiết bị, công nghệ lạc hậu. Đối với các nước đang phát triển, mặc dù tích lũy vốn và công nghệ thấp nhưng cũng có những lợi thế của người đi sau tiếp thu, thích nghi và làm chủ công nghệ có sẵn, do đó rút ngắn thời gian và giảm rủi ro trong áp dụng công nghệ mới. Đồng thời thu hút vốn đầu tư vào phát triển du lịch sẽ góp phần nâng cao được trình độ quản lý, năng lực điều hành của một số nhà doanh nghiệp.

2.4 Phát triển đào tạo nguồn nhân lực

Trong ngành du lịch, phần lớn lao động tiếp xúc trực tiếp với khách hàng và họ tham gia thực hiện các công việc nhằm đạt được các mục tiêu của đơn vị. Chất lượng dịch vụ được cung cấp cho khách hàng không chỉ phụ thuộc vào trình độ, kỹ năng tay nghề của người lao động mà còn phụ thuộc vào thái độ làm việc của họ. Chính vì vậy, các doanh nghiệp du lịch muốn tồn tại và phát triển trong điều kiện cạnh tranh ngày càng gay gắt, cần phải nhận thức rõ hơn vai trò đội ngũ lao động phải có được một đội ngũ lao động có kiến thức sâu rộng, giỏi tay nghề và có đạo đức nghề nghiệp tốt.

2.5 Trình độ tổ chức quản lý ngành du lịch

Cơ quan quản lý Nhà nước sẽ thực hiện chức năng quy hoạch ngành du lịch để từ đó có sự đầu tư theo lộ trình, đảm bảo đầu tư hiệu quả, phân bổ nguồn lực hợp lý cho từng giai đoạn, lựa chọn phát triển đúng hướng các dự án đầu tư. Chú trọng đến công tác bảo tồn, duy tu các công trình văn hóa; ban hành các quy định, cơ chế chính sách khuyến khích sự tham gia đầu tư của các tổ chức, cá nhân, doanh nghiệp vào hoạt động phát triển du lịch; cần có chính sách ưu tiên đối với những dự án đầu tư du lịch có các giải pháp khả thi nhằm giảm thiểu của tác động du lịch đến môi trường; tạo cơ sở hạ tầng đô thị, giao thông, thông tin và dịch vụ tài chính thuận lợi, hiện đại đáp ứng ngày càng cao cho du khách, đây cũng là điều kiện hỗ trợ rất cần thiết cho thu hút đầu tư phát triển du lịch; xã hội hóa trong việc tạo sản phẩm du lịch nhằm mang lại chất lượng, giá cả đáp ứng nhu cầu thị trường, tạo sản phẩm du lịch độc đáo để tăng lợi thế cạnh tranh trong du lịch; tập trung vào công tác thông tin, truyền.

Các cơ quan quản lý nhà nước giữ vai trò cân đối mọi nguồn lực để hướng sự phát triển của du lịch đạt đến các mục tiêu bền vững. Với một đường lối chính sách nhất định có thể kìm hãm hay thúc đẩy du lịch phát triển. Đường lối phát triển du lịch nằm trong đường lối phát triển chung, đường lối phát triển kinh tế - xã hội vì vậy phát triển du lịch cũng là đang thực hiện sự phát triển chung của xã hội.

2.6 Chất lượng dịch vụ du lịch

Chất lượng dịch vụ du lịch là mức phù hợp của dịch vụ của các nhà cung cấp du lịch thỏa mãn các yêu cầu của khách du lịch. Chất lượng dịch vụ trong kinh doanh du lịch được đo lường bởi sự mong đợi và nhận định của khách hàng.

Thực tế cho thấy, chất lượng dịch vụ du lịch là một trong những yếu tố quan trọng để giúp PTBVDL, là yếu tố then chốt tạo nên uy tín, thương hiệu không chỉ cho các đơn vị kinh doanh dịch vụ du lịch mà còn cho cả ngành Du lịch của các quốc gia cũng như các địa phương. Việc chuẩn hóa các dịch vụ du lịch và nâng cao chất lượng dịch vụ không chỉ giúp các doanh nghiệp đảm bảo chất lượng phục vụ mà nhằm giới thiệu đến du khách các điểm, nhà cung cấp dịch vụ, hàng hóa chất lượng cao để họ an tâm mua sắm.

2.7 Sự tham gia của cộng đồng trong phát triển bền vững du lịch

Sự tham gia của cộng đồng vào các hoạt động du lịch làm cho du lịch PTBV hơn. Sự tham gia này là hết sức cần thiết và không thể thiếu được trong PTBVDL. Tác giả nhận định sự tham gia của cộng đồng bao gồm: (1) Cư dân địa phương; (2) Các cơ sở kinh doanh du lịch; (3) Khách du lịch.

Cư dân địa phương: Họ đóng vai trò chính trong việc bảo tồn đa dạng sinh học, bảo đảm tính bền vững về sử dụng nguồn lực phục vụ cho hoạt động du lịch. Sự xáo trộn, mâu thuẫn giữa người dân địa phương với du khách dễ xuất hiện nếu họ đứng ngoài cuộc, làm giảm sự an toàn cho du khách; cần phải thiết lập, duy trì mối quan hệ cộng đồng dân cư trong quá trình triển khai hoạt động du lịch để xác định rõ mục đích và lợi ích cho họ từ hoạt động du lịch mang lại; đảm bảo cung cấp thông tin cho cộng đồng địa phương để họ có thể tham gia xuyên suốt trong bất kỳ hoạt động du lịch nào tạo sự bền vững, lâu dài không chỉ về dịch vụ du lịch, môi trường, công tác bảo tồn mà còn là sự hài lòng đối với du khách.

Khách du lịch: Khách du lịch là một chủ thể quan trọng trong các quan hệ du lịch, được mọi hoạt động quản lý, kinh doanh du lịch hướng đến. Là người tiêu dùng các sản phẩm du lịch, trực tiếp tác động đến tài nguyên du lịch và tương tác với cộng đồng dân cư tại điểm đến, yếu tố trách nhiệm của khách du lịch có tác động, ảnh hưởng quan trọng đến PTBVDL. Chiều hướng tác động tùy thuộc vào mức độ trách nhiệm, thái độ và hành vi ứng xử của du khách với tài nguyên du lịch, với cộng đồng dân bản địa khi tiêu dùng sản phẩm du lịch.

Các cơ sở kinh doanh du lịch: Trong kinh doanh du lịch, các cơ sở kinh doanh khai thác, sử dụng tài nguyên du lịch và các nguồn lực khác để tạo nên hàng hóa, dịch vụ phục vụ nhu cầu của du khách và thu về lợi nhuận. Hoạt động của cơ sở kinh doanh du lịch, vì vậy, trực tiếp góp phần tạo nên doanh thu, giá trị tăng

thêm của ngành du lịch, đồng thời cũng tác động trực tiếp đến tài nguyên du lịch, đến môi trường tự nhiên, xã hội cũng như đến cộng đồng dân cư nơi có hoạt động du lịch. Cơ sở kinh doanh có trách nhiệm sẽ có ý thức sử dụng hiệu quả, hợp lý tài nguyên và các nguồn lực du lịch khác để góp phần thúc đẩy tăng trưởng kinh tế du lịch bền vững, chia sẻ lợi ích với cộng đồng, đóng góp cho giải quyết việc làm, xóa đói giảm nghèo ở địa phương, bảo vệ tài nguyên, môi trường du lịch.

3. Kết luận

Sự phát triển với quy mô lớn và tốc độ nhanh, mạnh của ngành Du lịch trong những năm gần đây đã và đang xuất hiện những bất cập, những hạn chế về môi trường, sự va chạm các nền văn hóa, sự giao nhau giữa các nền kinh tế và các biến động về kinh tế - xã hội tại các địa phương tham gia hoạt động du lịch. Sự phát triển ngành Du lịch luôn có mối liên hệ mật thiết, chặt chẽ với sự phát triển kinh tế - xã hội chung của từng vùng và của cả các quốc gia, liên quan đến các công việc cụ thể, các quá trình khai thác tài nguyên môi trường. Đặc biệt là những khu vực đó xuất hiện ngày càng mạnh các hiện tượng, các quá trình ô nhiễm, sự xuống cấp nhanh chóng của điều kiện môi trường kinh tế, xã hội và nhân văn, sự suy giảm tới mức báo động của nhiều dạng tài nguyên, các yếu tố môi trường tự nhiên, sinh thái... Do đó, vấn đề PTBVDL ngày càng được chú trọng. Xác định được các nhân tố ảnh hưởng đến PTBVDL là một nội dung quan trọng giúp các quốc gia, các địa phương đã và đang phát triển hoạt động du lịch có những đánh giá chính xác về thực trạng phát triển du lịch. Nâng cao vai trò của các nhân tố ảnh hưởng, có hướng điều chỉnh phù hợp tới các nhân tố trên bởi vì chúng ảnh hưởng trực tiếp tới sự PTBVDL./.

Tài liệu tham khảo

Nguyễn Bá Lâm, Trịnh Xuân Dũng (2014), Tổng quan về du lịch, Trường Đại học Kinh doanh & Công nghệ Hà Nội.

Nguyễn Bá Lâm (2007), Tổng quan về du lịch & phát triển du lịch bền vững, Trường Đại học Kinh doanh & Công nghệ Hà Nội.

Trương Ngọc Quỳnh (2016), Một vài nhận định về phát triển bền vững ngành du lịch,

Tạp chí kinh tế học - Ekonomska Istraživanja - Du lịch bền vững một tài liệu toàn diện

PTBV Tương lai của chúng ta, 1987 Ủy ban Môi trường và Phát triển

Luật Du lịch Việt Nam, 2017.